

*Unutrašnjost trogirске
katedrale s oslikanom
raspelom iz 1440. godine*

Radoslav Bužančić
Split

DUKNOVIĆEV SV. IVAN EVANĐELIST I ZABORAVLJENI SEPTUM KORA TROGIRSKE KATEDRALE 15. ST.

UDK: 73Duknović,I.

726.52(497.583Trogir)“14“

Rukopis primljen za tisak 4. 11. 2020.

Klesarstvo i graditeljstvo, Pučišća

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

Autor raspravlja o izvornom položaju Duknovićeva kipa sv. Ivana Evanđelista, koji se nalazi u kapeli bl. Ivana Trogirskog, smještajući ga u kasno razdoblje kipareva života. Nakon povratka iz Ugarske, u zadnjim decenijama života, Duknović radi seriju izvrsnih kiparskih ostvarenja u Trogiru, Veneciji i Ankoni. Septum kora trogirske katedrale, demontiran 1731., bio je jedan od trogirskih renesansnih projekata na kojem je radio Nikola Firentinac, ali i Ivan Duknović, koji je nakon smrti Firentinca preuzeo njegove trogirske poslove.

Ključne riječi: Ivan Duknović; trogirska katedrala; septum kora; kult Krvi Kristove

Kapela sv. Ivana Trogirskog izvrsno je djelo rane renesansne umjetnosti na kojemu su radili znameniti hrvatski kipari tog doba Nikola Ivanov Firentinac, Andrija Aleši i Ivan Duknović. Na iznimno raskošan način bila je ukrašena reljefima i skulpturama. Samo reljefa anđela serafina, spiritella, putta i drugih dječjih figura u kapeli brojem ima više od stotinu. Bačvasti svod u kasetama ima devedeset i šest serafina koji tvore nebesku ružu, u podanku kapele sedamnaest je spiritella iz izvornog projekta i još četiri dodana na ulaznom portalu, putta telamona je šesnaest, koji nad kapitelima središnjeg pojasa pridržavaju kameni vijenac pod okulusima. U luneti s motivom Krunjenja Marijina, središnjeg reljefa kapele, čitav prizor uokviruje zbor anđela. U ugovoru za gradnju prema izvornom se projektu spominje još figura anđela koji nisu nikad postavljeni na svoja mjesta, jer kapela nije bila dovršena u vrijeme renesansnog preuređenja katedrale. Dvanaest skulptura u naravnoj veličini, osam apostola od kojih su čak dva sv. Ivana Evanđelista, skulptura Krista Uzašašća, poslije zamijenjena kipom Krista Uskrsnuća, kipovi Bogorodice, sv. Ivana Krstitelja, sv. Jerolima i nešto manji kipovi Navještenja nad ulaznim lukom nalazili su se u kapeli do polovice 16. st. kada je preostala četiri

Kapela bl. Ivana Trogirskog

kipa apostola izradio mletački kipar Alessandro Vittoria. Ako tome pribrojimo i iznimno veliku količinu arhitektonske dekoracije, girlandi i festona, svijećnjaka i vaza, kapitela i polukapitela, profilacija i ostale dekorativne plastike, te tome dodamo kako su se njeni autori sredinom 15. st. formirali u papinskim radionicama Rima, onda je posve jasno da je kapela blaženog Ivana Trogirskog jedno od najznačajnijih artefakata rane renesanse uopće.

O kapeli su pisane brojne studije, gotovo sto i pedeset godina u fokusu je znanstvene pozornosti brojnih znanstvenika, pa ipak neka pitanja ostaju još uvijek otvorena zbog promjena koje je u tijeku gradnje doživjela kroz izmjene ikonografskog programa, te zbog nedovršenosti djela zgotovljenog u baroknoj doradi tek dva stoljeća poslije, a posebno zbog nedostatka dokumenata vezanih uz narudžbe kasnije gradnje.

Prvi datirani kip u katedrali jest kip sv. Ivana Evanđelista, izrađen 1482. godine za vrijeme biskupa Turlona, rektora Jerolima Donata i operarija Jerolima Cipika.¹ Slijede kipovi za koje postoje zapisi da ih je izradio Nikola Firentinac, i to 1487. kipovi Spasitelja, Marije i sv. Petra, 1488. kip sv. Ivana Krstitelja, te 1489. još četiri apostola, kipovi sv. Pavla, sv. Filipa, sv. Jakova i sv. Jude Tadeja.² Zadnji isporučen kip Nikole Firentinca za kapelu sv. Ivana jest Krist Uskrsnuća 1494. godine, mada ni 1497. Firentinac nije bio završio kipove na kojima je radio.³

Adolfo Venturi prvi je prepoznao da je autor dvaju kipova u kapeli sv. Ivana Trogirskog Giovanni Dalmata. Njemu je pripisao kipove sv. Ivana Evanđelista i sv. Tome, opazivši veliku razliku u njihovoj izražajnosti. Prvi kip, prema njegovu tekstu, pokazuje mladenačku snagu antike, a drugi zamor kipara koji ga je izradio pred kraj života.⁴ Ta će njegova opservacija odrediti čitav daljnji tijek rasprave o vremenu nastanka oba djela.

Za njihovu dataciju dragocjen je podatak iz nepoznatog izvora koji crpi Manola, „*De anno 1508 effeta fuit una statua a magistro Joane lapicida pro L. 155, sub operario Paulo Antonio Cippico.*” U dokumentu koji navodi kako je kip izradio maistro Joane lapicida Cvito Fisković prepoznao je Ivana Duknovića, kojemu je trogirsko podrijetlo i identitet dokumentima potvrdio Stjepan Antoljak.⁵ On je pretpostavio kako se radi o jednoj od dvije skulpture Ivana Duknovića u kapeli sv. Ivana i to o kipu sv. Tome apostola za kojeg je napisao, na tragu Venturijevih opservacija, da bi mogao biti rad njegovih kasnih godina. Kip u kapeli koji predstavlja sv. Ivana Evanđelista, a kojeg je Duknović potpisao u podnožju, smatrao je ranijim radom kipara opisujući snagu umjetničkog izričaja primjerenu punoj

¹ I. Lucić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, Split 1979., 1033; C. Fisković, *Opis Trogirske katedrale iz XVIII. stoljeća*, Split 1940., 43., cf. 73.

² C. Fisković, *ibidem*.

³ P. Kolendić, „Aleši i Firentinac na Tremitima“, *Glasnik Skopskog naučnog društva* I, sv. I-II, Skoplje, 1926., 207.

⁴ A. Venturi, *Storia dell'arte italiana VI, La scultura del Quattrocento*, Milano, 1908., 1054.

⁵ C. Fisković, *Opis Trogirske katedrale iz XVIII. stoljeća*, Split 1940., 44., cf. 78; S. Antoljak, „Novi podaci o trogirskim kiparima Ivanu Duknoviću i Jakovu“, *Peristil*, 1954, 1, str. 167-169.

Drveno raspelo iz 1508. s anđelima koji skupljaju krv Kristovu, rad Nikole Firentinca nakon obnove septuma početkom 16. st.

snazi njegova djelovanja.⁶ Kip sv. Tome datirao je u sam kraj kiparova života, prepoznavši ga onim djelom iz dokumenta koje je 1508. od kipara naručio operarij Paulo Antonio Cipico, dok je za kip sv. Ivana Evanđelista pretpostavio kako je nastao 1497. nakon povratka iz Ugarske.⁷ Ostalo je, međutim, nerazjašnjeno pitanje kako su se u kapeli našla dva sv. Ivana Evanđelista. Duknovićev kip sv. Ivana Evanđelista, iako posve dobro pristaje niši kapele, prema mišljenju Cvite Fiskovića nije tamo pripadao. On je nešto manji od ostalih u kapeli, pa i od kipa sv. Tome. Nadalje piše da je Nikola Firentinac već ranije izradio kip istog sveca, te da bi bilo neprilično i suprotno crkvenim pravilima kipove istog sveca u istom

⁶ C. Fisković, „Ivan Duknović u zavičaju“. *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti JAZU*, Zagreb, V/1957, br. 1, 29.

⁷ C. Fisković, op. cit. (6), 28.

Giovanni Francesco Fedrigazzi, Kalvarija, slika je nastala 1707-1714. godine za crkvu benediktinskog samostana sv. Nikole.

prostoru postaviti sučelice jedan drugome.⁸ Isto tako u nastavku svoje rasprave piše kako kip nije bio predviđen za postavljanje u nišu, jer je potpis kipara, IO-ANNIS . DALMATAE F. (sic!) isklesan na stražnjoj strani, trebao biti vidljiv, a ne skriven pogledu u niši kapele.⁹ Da je kip bio namijenjen nekom drugom mjestu, pokazuje i njegova potpuno obrađena stražnja strana, njena pažljivo izrađena draperija toge prirodno prebačena preko ramena i leđa, kovrče kose svijene na zatiljku jednako kao i uz čelo, a doda li se tome i spomenuta uočljivo manja dimenzija od ostalih kipova u kapeli, postaje jasno da je u kapelu naknadno donesen s nekog drugog mjesta. U nastavku rada piše kako upravo realističko oblikovanje svečeve glave ukazuje na to da kip ima portretne crte suvremenika, samosvjesnog humanističkog mislioca.¹⁰

⁸ C. Fisković, „Duknovičev kip apostola Ivana u Trogiru“, *Peristil*, Zagreb, 14-15/1971-1972, 123.

⁹ C. Fisković, „Djela kipara Ivana Duknovića u Trogiru“, *Historijski zbornik*, Zagreb, III/1950, br. 1-4, 234.

¹⁰ C. Fisković, op. cit. (8), 126.

Ivan Duknović, Sv. Ivan Evanđelist, glava

Ivan Duknović, Sv. Toma Evanđelist, glava

Na postavljena pitanja o godini izrade i mjestu za koje je Duknovićev kip sv. Ivana naručen do sada nema pouzdanog odgovora iako su kipu, kao jednom od najvršnjih ostvarenja hrvatske renesanse, posvećeni mnogobrojni radovi. Anne Marcham Schulz piše da je, prema vizitaciji trogirskog biskupa Manole, kip koji je 1508. izradio ... *magistro Joanne lapicida*..., onaj sv. Ivana Evanđelista, potpisani Duknovićev rad, koji se sada nalazi u kapeli blaženog Ivana Trogirskog.¹¹ Cvito Fisković je kasnije, u knjizi posvećenoj Duknovićevim djelima u domovini, ostao pri mišljenju da kip nije rađen za kapelu, već za neku drugu trogirsku crkvu, ali je njegovu dataciju spustio u sedamdesete godine 15. st., u vrijeme kada je kipar djelovao u Rimu i u Ugarskoj. Odustao je od datacije u 1497. i napisao kako se priklonio sugestijama Krune Prijatelja koji je izradu kipa stavio u vrijeme prije 1480. godine.¹² Duknovićev kip nije pripadao kapeli blaženog Ivana Trogirskog, već nekom oltaru, piše Samo Štefanac, držeći se hipoteza Cvite Fiskovića, a pokušao je datirati kip u vrijeme prije 1489. jer smatra da je Nikola Firentinac kip sv. Filipa, koji je tada isplaćen, radio po uzoru na Duknovićevog Sv. Ivana, pa bi njegova datacija bila *terminus ante quem* za kip Evanđelista.¹³ Igor Fisković, naprotiv, drži da je umjetnik izradio kipove u kasnijim godinama života i to kip sv.

¹¹ A. M. Schulz, *Niccolò di Giovanni Fiorentino and Venetian sculpture of the early Renaissance*, New York 1978., 73.

¹² C. Fisković, *Ivan Duknović – Ioannes Dalmata u svojoj domovini*. Split 1990., 23; K. Prijatelj, *Ivan Duknović*, Zagreb 1957., 23

¹³ S. Štefanac, „Bilješke o Ivanu Duknoviću“, *PPUD* 30, Split 1990., 190-193; isti, „Niccolò di Giovanni Fiorentino e la Cappella del beato Giovanni Orsini a Traù: il progetto, l’architettura, la decorazione scultorea“, u: *Quattrocento Adriatico: Fifteenth-Century Art of the Adriatic*, Rim, 139.

Ivana oko 1503., a kip sv. Tome 1508., oba za kapelu blaženog Ivana Trogirskog.¹⁴ Johannes Röll je na istom tragu, pretpostavlja da su oba kipa rađena za kapelu, Evandelist oko 1497. kada nastaje bista Karla Zena, a problem dvaju Ivana uspoređuje s dokumentiranom narudžbom dva Kristova kipa za kapelu, jedan iz 1487. koji je zamijenjen drugim iz 1494. Razlog je, smatra, nezadovoljstvo naručitelja Firentinčevim kipom iz 1482. pa je i kod dvostrukog Evandelista pretpostavio isti problem.¹⁵ Pokušavajući razjasniti ulogu dvaju kipova sv. Ivana Evandelista, Radovan Ivančević smatra da su oba izrađena za kapelu, a zbog ikonografske potrebe u kapeli vidi još dva neostvarena kipa istog sveca. Oni bi, prema njegovoj zamisli, trebali biti raspoređeni u četiri kuta kapele kao nosači nebeskog svoda, kako se to može vidjeti na nekim ikonografskim primjerima iz prošlosti.¹⁶ Na tragu Röllovog objašnjenja kako je do dvostruke narudžbe istog kipa došlo zbog nezadovoljstva naručitelja, Joško Belamarić je kip sv. Ivana, spomenut u dokumentu 1482., smatrao zrelim djelom Ivana Duknovića, a ne Nikole Firentinca. Prema njemu, od Nikole Firentinca kasnije je naručena ponovna izrada kipa Evandelista jer naručitelji nisu bili zadovoljni onim što je Duknovićev kip predstavljao. Naime, on, slijedeći ideju Cvite Fiskovića, smatra da kip nosi portretne osobine te da se u njemu krije portret stvarne osobe. Štoviše, Joško Belamarić ide dalje i otkriva da je Koriolan Cipiko kao operarij katedrale naručio skriveni portret svog sina Alviza, nadajući se njegovoj investituri na tron trogirskog biskupa. Povezuje kip s Cipikovim ambicijama da ređenjem Alviza za biskupa Trogira, obitelj preuzme politički primat u gradu objedinjujući svjetovnu i crkvenu vlast. On također piše kako su oba Duknovićeva kipa bila isklesana za kapelu blaženog Ivana Trogirskog, opovrgavajući zamisao Cvite Fiskovića po kojoj bi kip bio samostojeći izvan niše na nekom oltaru. U prilog tome ističe kako je na leđima sv. Ivana Evandelista vidljiva rupa za klinove kojima se skulptura podizala u nišu kapele koloturnicima, kao i ostali kipovi, a koja ne bi bila iskopana u tijelu Evandelista da je predviđena samostojeća skulptura.¹⁷ Za svoju hipotezu kako se radi o portretu stvarne osobe našao je potvrdu u kipu sv. Jerolima što ga je isklesao 1604. kipar Tripun Bokanić po narudžbi Koriolanova unuka Alviza, napisavši na podanku figure da je dao izraditi kip na vjernu sliku svog oca Jerolima.¹⁸

¹⁴ I. Fisković, „Nebeski Jeruzalem” u kapeli blaženog Ivana Trogirskog“, *PPUD* 32, Split 1993., 485; isti, „Ivan Duknović (Ioannes Dalmata) (about 1440 – after 1509), St John the Evangelist, about 1505“, u: *The Croats, katalog izložbe Hrvati – kršćanstvo, kultura, umjetnost*, Vatikan, 28. X. 1999. – 15. I. 2000., Zagreb 1999., 476-477.

¹⁵ J. Röll, *Giovanni Dalmata*, Worms am Rhein 1994., 135.

¹⁶ R. Ivančević, *Rana renesansa u Trogiru*, Split 1997., 122-123.

¹⁷ J. Belamarić, „Il volto di San Giovanni Evangelista di Giovanni Dalmata (Ivan Duknović) nella cattedrale di Trau“, u: *Michelozzo, Scultore e Architetto (1396 - 1472)*, Firenze, 1998., 287-296; J. Belamarić, „Duknovićev sv. Ivan Evandelist u kapeli bl. Ivana Trogirskoga“, *PPUD* 37, Split 1998., 155-181.

¹⁸ J. Belamarić, „Nota za Tripuna Bokanića i Koriolanoviće (uz razgovor o Duknovićevom sv. Ivanu u Trogiru)“, u: *Studije iz srednjovjekovne i renesansne umjetnosti na Jadranu*, Split 2001., 463-488; J. Belamarić, *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu*, sv. II., Biblioteka znanstvenih djela, Književni krug, Split 2012., 330.

Anđeo koji nosi Riječ Kristovu na septumu kora crkve S. Maria Gloriosa dei Frari u Veneciji

Iz navedenoga je jasno da diskusija nije okončana, nije razriješeno za koga i gdje je kip sv. Ivana Evanđelista napravljen i kad je nastao. Dio se istraživača opredijelio za izvorno podrijetlo Duknovičeva Sv. Ivana u kapeli blaženog Ivana Trogirskog, a drugi dio ostaje pri pretpostavci da je kip izrađen za neko drugo mjesto gdje bi se mogao sagledati u prostoru. Isto tako, jedan ga dio spomenutih radova stavlja u zrelo razdoblje Duknovičeva života, sedamdesete i osamdesete godine 15. st., dok ga drugi dio vidi u kasnom razdoblju umjetnikova stvaranja, u godinama nakon povratka s Korvinova dvora. Bez obzira na konačni odgovor na postavljena pitanja, koji će doći kada se pojavi neki dokument iz do sada neobrađene arhivske građe, u ovom bih radu podsjetio na jedan gotovo potpuno zaboravljen umjetnički iznimno značajan dio trogirске katedrale, na uništenu oltarsku pregradu koja je zatvarala kor i korska sjedišta sve do 1731. kada je trogirski biskup fra Giuseppe Caccia uklonio i rastvorio prezbiterij crkve

prema glavnom brodu katedrale sv. Lovre.¹⁹ U sklopu rasprave o otvorenim pitanjima smještaja i datacije, Duknovičev kip sv. Ivana Evanđelista ima svoje mjesto u kontekstu septuma kora, pregrade prezbiterija katedrale, o čemu više u nastavku.

Kao i kod splitske prvostolnice, kojoj je prezbiterij bio od ostatka crkve odijeljen romaničkom oltarskom pregradom, ograđen kamenim pločama s kamenim gredama na stupovima pergole, i trogirski je romanički *septum* dijelio prezbiterij od ostatka crkve. U njega je pogled iz broda crkve bio ograničen kroz ažurirane poledine korskih klupa. Modernizacija prezbiterija trogirске katedrale započinje u prvoj polovici 15. st. nakon završetka svodova glavnog broda, obnovom kora ko-

¹⁹ *Prima Visitatio Didaci Manola Epi. Traguriens. De Anno 1756, KAS, T 47.*

Visitatum fuit Altare Divi Augustini Traguriensis et S. Jacobi, consecratum et bene ornatum ac provisum de omnibus illis utensilibus, sicut et reliqua Altaria, cum antipendio et subpedaneo marmoreo prout et reliqua duo Altaria Charitatis et Sancti Spiritus; reliqua ornamenta Altaris sunt lignea inaurata.

Ad hoc Altare, decreto F. Josephi Caccia Episcopi, translata fuere officia, et obligationes quae annexae erant Altari S. Helenae, seu S. Joannis Evangelistae quod, jussu ejusdem Praesulis, in aperitione chori demolitum fuit de anno 1731.

jemu je sjedišta 1439. izrezbario majstor Ivan Budislavić.²⁰ Nad njegovim ulazom, u središtu bazilike, Blaž Jurjev Trogiranin 1440. izrađuje veliko oslikano raspelo.²¹ O oltarskoj pregradi koja je zajedno s korom vjerojatno obnovljena sredinom 15. st. ne znamo puno, jedino što pouzdano znamo jest da je postojala ispred korskih sjedala i da je uklonjena u 18. st. kada je preuređen kor i otvoren pogled iz broda na oltar. Za tu svrhu korska sjedala, izvorno polukružno zatvorena (u obliku slova U), izravnana su u dva paralelna nasuprotna, a tragovi tog preuređenja i danas su vidljivi.

O septumu trogirске katedrale 15. st. pisao sam predlažući rekonstrukciju Gospina oltara pod propovjedaonicom kao izvorno mjesto triptiha Nikole Firentinca koji prikazuje u sredini sv. Mariju s dva sveca. S njene desne strane nalazi se reljef svetog Jere u pustinjačkoj odori sa štapom i lavom pod nogama, a s njene lijeve strane lik sv. Ladislava u kraljevskom ornatu s ratničkim labrisom u desnici.²² U radu se spominju još dvije skulpture anđela koje je izradio Nikola Firentinac, a pripadaju pobožnosti Krvi Kristovoj, koje skupljaju krv dok ona simbolički kapa iz rana ruku prikovanih na križ. Sasvim bi bilo primjereno da su se anđeli nalazili ispod velikog raspela Blaža Jurjeva na kamenom septumu prezbiterijske katedrale.²³ O njima je prvi pisao Cvito Fisković u radu u kojem donosi tri anđela, spomenuta dva i još jednog anđela s bakljom u ruci, a sva tri anđela atribuirao je Nikoli Firentincu i njegovim suradnicima, povezavši

Nikola Firentinac, Anđeo sa septuma kora trogirске katedrale u zdjelu skuplja kapi Krvi Kristove koje kapaju s križa

²⁰ Poznanstvo i bliski odnosi Ivana Budislavića i Nikole Firentinca su dokumentirani, zajedno s kiparom bio je jamac trogirskom klesaru Ivanu Cvjetkovu pri trgovini s Ivanom Dobrošćićem 1472.; u: C. Fisković, *Drvena gotička skulptura u Trogiru*, Rad JAZU, knjiga 275, Zagreb 1942., 132.

²¹ J. Belamarić, „Prilog za Blaža Jurjeva Trogiranina“, *Mogućnosti XXXIV*, 11-12, Split 1986., 828; Z. Demori - Staničić, „18. Crocifisso“, u: *Biaggio di Giorgio da Traù: 1375c.-1450.: catalogo della mostra*, Zagreb 1989., 129.

²² R. Bužančić, „Gospin oltar Nikole Firentinca u trogirskoj katedrali“, *Klesarstvo i graditeljstvo* 3-4, Pučišća 2010., 35-48.

²³ Ibidem, 45.

Ivan Duknović, kip sv. Ivana Evanđeliste
u niši kapele bl. Ivana Trogirskog

ih sa skulpturama iz kapele sv. Ivana Trogirskog.²⁴ Smatrao je da su se dva mala anđela, koja kleče nad ovalnim bazama držeći objema rukama posude nad svojim ramenima, nalazili uz kip Krista Uzašašća, u kapeli svetog Ivana Trogirskog. Isklesani su u pokretu, zabačenih glava i pogleda prema nebu, dok u pozi punoj poštovanja kleče noseći plitke vaze na ramenima.

Gotovo svi kasniji autori prihvatili su Fiskovićevu pretpostavku da su anđeli pripadali kompoziciji u *casamentu* nove kapele sv. Ivana Trogirskog s Kristovim kipom, jer je njegova hipoteza imala jako uporište u ugovoru za gradnju u kojem se spominje kako uz Krista trebaju biti dva samostojeća anđela. Tamo se među ostalim navodi: ... *et nel casamento una figura de Christo de piedi 5 1/4 et con le dicto Christo doi anzeloti a lui retegnudi de piedi doi l' uno, nel qual casamento de' esser doi anzoli de pie 3 l' uno, como par nel disegno...*²⁵

Iz teksta ugovora jasno je da u niši *casamenta* treba biti smještena skulptura Krista s dva anđela od dvije stope uz bokove, a uz nju još dva anđela od tri stope. Takav raspored i veličina anđela trebali su stvoriti dojam prostora kakav se postiže perspektivom na crte-

žu, u pokušaju ostvarenja efekta koji je primijenio Donatello na glavnom oltaru u Padovi, nanizavši skulpture od veće prema manjoj uz oba boka Bogorodice. Krist iz ugovora, visine 5 i pol stopa, s dva anđela uz bokove od po dvije stope visine, Krist je Uzašašća. izveden je 1487. za spomenuti *casamento*, ali je promjenom ikonološke koncepcije za to mjesto isklesan drugi kip Krista s temom Uskrsnuća. Stari kip Spasitelja premješten je na Novo grobište pred katedralom, a zabranom ukopavanja u gradu 1831. opet je premješten na novo gradsko groblje Žuljan.²⁶ O

²⁴ C. Fisković, „Tri anđela Nikole Firentinca“, *Kalendar „Napredak“ za 1941.*, Sarajevo, 1940., str. 3-8.

²⁵ P. Kolendić, „Dokumenti o Andriji Alešiju u Trogiru“, *Arhiv za arbanašku starinu, jezik i etnologiju*, II, vol. 1, Beograd, 1924., dok. VII, str. 74.

²⁶ R. Bužančić, *Nikola Ivanov Firentinac i trogirski renovatio urbis*, Split 2012., 99.

tim anđelima pisali su brojni autori koji su se bavili skulpturom Nikole Firentinca, poput Anne Marcham Schulz koja u svojoj monografiji posvećenoj umjetniku piše da su stajali sa strana Firentinčeva Krista Uzašašća.²⁷ O dva anđela nosača vaza pisao je i Radovan Ivančević u svojoj knjizi posvećenoj ranoj renesansi u Trogiru, nastavljajući se na pretpostavku Cvita Fiskovića, ali njihovu izradu povezuje uz kip Uskrslog Krista.²⁸

To je još jednom potvrdio, pišući katalošku jedinicu posvećenu anđelu sa zdjelom u kojoj je detaljno opisao onog za koji se smatra da je rad Nikole Firentinca i koji je bio izložen na izložbi *Tesori della Croazia* u Veneciji, stavljajući anđele sa zdjelama pored novijeg Uskrslog Krista.²⁹

Samo Štefanac u svojoj knjizi posvećenoj kiparstvu Nikole Firentinca samo se na jednom mjestu dotaknuo figura anđela nosača zdjele, ponavljajući ranije postavljenu hipotezu kako su oni flankirali stariji kip Krista Uzašašća uz koji su još dva anđela, pa bi s ova dva bila četiri kao u ugovoru.³⁰ U katalogu trogirске izložbe posvećene Nikoli Firentincu u Trogiru Vanja Kovačić donosi anđele nosače vaza, ne definirajući kojoj su skulpturi pridruženi, već samo navodi da pogledom adoriraju Krista.³¹

Duknovičev sv. Teodor; Reljef za oltar bratovštine sv. Marka u Veneciji, danas u vrtu vile Brenzoni, Lago di Garda

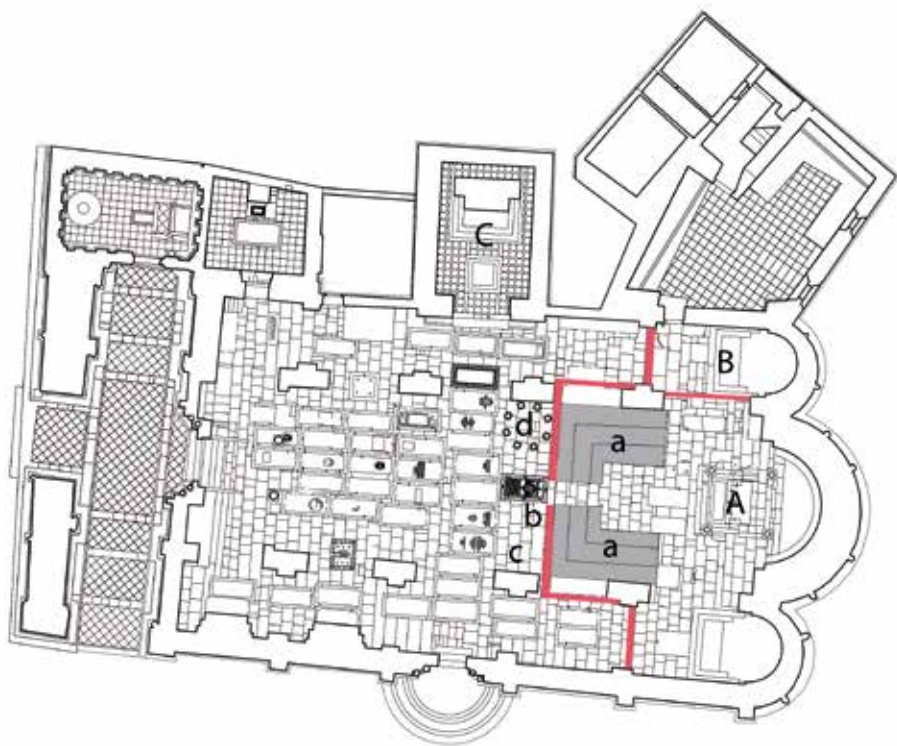
²⁷ A. Markham Schulz, *Niccolò di Giovanni Fiorentino and Venetian Sculpture of the Early Renaissance*, New York, 1978., 75.

²⁸ R. Ivančević, *Rana renesansa u Trogiru*, Split 1997., 120.

²⁹ R. Ivančević, „Niccolò di Giovanni Fiorentino 16. Angelo reggivaso 1482 ca.“, kataloška jedinica u: *Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage Inc.*, Venezia 2001.

³⁰ S. Štefanac, *Kiparstvo Nikole Firentinca i njegovog kruga*, Split 2006., 128.

³¹ V. Kovačić, „Anđeli s vazom“, kataloška jedinica u: *Nikola Ivanov Firentinac u Trogiru*, Trogir 2007., 72.

Tlocrt katedrale u Trogiru; A. Svetište; B. Stara kapela bl. Ivana Trogirskog; C. Nova kapela bl. Ivana Trogirskog; a. Korska sjedala; b. Septum kora i svetišta; c. Oltar sv. Ivana Evanđeliste i sv. Helene; d. Gospin oltar

Pa ipak, trogirski anđeli nosači vaza, koji se u literaturi mahom stavljaju uz kip Krista, nisu sastavni dio kompozicije iz ugovora za gradnju kapele u kojoj se precizno navode veličine anđela. Prema ugovoru trebali bi biti visoki tri stope, a oblikovanjem slični onim dvama anđelima uz skute Krista, tvoreći zajedno kompoziciju Uzašašća. Kompoziciju kojoj su pripadali i izvorni njihov položaj treba potražiti u katedrali na potpuno drugom mjestu, ne u kapeli sv. Ivana Trogirskog.

Položaj anđela i njihov pogled podignuti u adoraciji doista potvrđuju da su dio kompozicije vezane uz Krista, ali vaze koje oni u rukama drže nisu samo ukras, niti su imale svrhu svijećnjaka, kako piše Fisković, barem ne u izvornoj namjeni. Fisković je, naime, primijetio u zdjeli usađen željezni klin za voštanicu pa je pomislio kako se radi o svijećnjacima. Zdjele su posude u kojima anđeli prikupljaju presvetu krv iz Kristovih rana. One su povezane s pobožnošću Krvi Kristovoj. Ta je pobožnost bila u teologiji 15. st. iznimno važna, pa su pored kapela i crkava posvećenih Tijelu Kristovom, građene brojne kapele Kristove Krvi.

Ideja šovanja Krvi Kristove u Trogiru rasla je zajedno s idejom šovanja Tijela Kristova, a nedovršena kapela sv. Ivana u jednom vremenskom periodu postala je privremenom kapelom Sakramenta i bila nazivana kapelom Gospe od *Cenakula*.³²

³² I. Delalle, *Vodič po Trogiru*, Split, 1937., 62.

Anđeli nosači vaza koji skupljaju svetu Krv Kristovu dio su kompozicije koja u središtu ima raspelo kojemu iz ranjenih ruku kapa krv u zdjele. Motiv Oplakivanja na Golgoti s anđelima koji u kaleže skupljaju Krv Kristovu može se i danas vidjeti u baroknoj luneti svetišta crkve sv. Nikole u Trogiru, na slici koju je u tehnicu ulja na platnu naslikao Giovanni Francesco Fedrigazzi.³³ Na nebu lete dva anđela noseći kaleže u koje skupljaju krv koja teče iz Kristovih zapešća. Drveno raspelo s Kristovim tijelom obješeno je na sliku i zajedno s njom sačinjava kompoziciju Kalvarije u kojoj anđeli s kaležima lete ispod ruku raspetog Krista. Slika je nastala 1707. – 1714. godine kao središnja kompozicija svetišta prilikom ukrašavanja unutrašnjosti crkve koje provodi štukater Giuseppe Monteventi, a vrlo je vjerojatno čuvala tradiciju ranijeg trogirskog raspela s anđelima čuvarima Kristove Krvi.

Gdje je u katedrali mogla stajati slična grupa, raspelo s anđelima koji skupljaju Kristovu Krv, potpuno je jasno – na septumu kora pod velikim oslikanim raspelima iz polovice 15. st. U novoj kapeli sv. Ivana Trogirskog nije bilo mjesta za takvu kompoziciju s raspelom, njega u ugovoru za njenu gradnju nema, mada kapela nikad nije u potpunosti završena prema ugovoru iz 1468. godine.³⁴

Još jedan reljef Nikole Firentinca često je stavljan u kontekst kapele blaženog Ivana Trogirskog. Tom reljefu anđela bavlonoše, pronađenom u vinogradu na Žuljanu, cijelu studiju posvetio je Radovan Ivančević, smatrajući ga dijelom stipesa neizvedenog oltara kapele.³⁵ Menzu oltara prema ugovoru trebala su nositi četiri stupa s uklađenim kamenim pločama od kojih su na prednjoj strani trebala biti isklesana dva janjeta izrađena u plitkom reljefu.³⁶ Nasuprot pretpostavci da reljef s anđelom pripada stipesu oltara, u dokumentu se navodi kako je na antependiju trebao biti reljef s likom dva janjeta, a ne anđela, pa bi se ta hipoteza trebala uzeti s velikom rezervom. Nikola Firentinac nije dovršio niti sve kipove u kapeli, izradio je šest od dvanaest apostola, a do izrade oltara nije uopće stigao. Ugovor za izradu oltara potpisan je s Antoniom Firentincem u veljači 1524. godine, pred kraj života biskupa Marcella, ali ni oltar nije izveden jer su graditelj i biskup preminuli. Sve to ukazuje na mogućnost da anđeo bavlonoša nije rađen za kapelu,

³³ R. Tomić, *Trogirska slikarska baština*, Zagreb 1997., 128-130; isti, „Slikar Giovanni Francesco Fedrigazzi u Dalmaciji“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 37, Zagreb 2013., 115.

³⁴ Nikola Firentinac isplaćen je za kipove Krista, sv. Marije i sv. Petra 1487., a za kip sv. Ivana Krstitelja 1488. godine. Dvršen je tada bačvasti kasetirani svod, na luneti reljef s motivom Marijina krunjenja, a krov je pokriven crijepom čime je kapela građevinski dovršena. Nakon toga dovršavala se samo njena unutrašnjost. Kod Nikole Firentinca nabavljaju se ostali kipovi apostola 1489. godine, te poslije samo nova središnja skulptura kapele, Uskrsli Krist namjesto ranije izrađenog Krista Uzašašća 1494., a spominje se kako Firentinac još uvijek neku narudžbu 1497. nije bio završio. Nikola ponovno radi Kristov kip jer se, vjerojatno nakon smrti biskupa Turlona 1483. godine, promijenio ikonološki koncept kapele, koja je postala grobnicom trogirskih biskupa.

³⁵ R. Ivančević, „Rekonstrukcija Firentinčeva oltara trogirske kapele“, *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, God.38, Zagreb 1995., 51-58, 55 cf. 22.

³⁶ „... sopra i qual de' essere l'altar de una piancha longa pie quatro e mezo et larga pie do e mezo, soazada atorno, posta sopra 4 peditali, come apar nel desegno, over serado l'altar d'intorno et da tre ladi incasà, el quatro lado davanti con doi agnoli de mezo relevo;...“ Hrvatski Državni arhiv u Zadru, Arhiv Trogira, Kutija 68, Fasc. 8, fol. 75-77.

S. Maria Gloriosa dei Frari u Veneciji, septum s Kalvarijom

već za neki drugi opus na kojem je radio Nikola Firentinac. Mogao bi biti jedna od ploča spomenutog septuma kora katedrale na kojem je pretpostavljeno mjesto i drugih dvaju njegovih anđela nosača zdjela.

U vrijeme biskupa Marcella 1508. godine za katedralu je naručeno drveno raspelo koje je bilo postavljeno na oltarnu pregradu iznad ulaza u prezbiterij.³⁷ Raspelo u punoj plastici zamijenilo je veliko slikano raspelo koje je oko 1440. godine za prezbiterij katedrale izradio slikar Blaž Jurjev Trogirarinin. Drveno raspelo Venturi je pripisao Nikoli Firentincu, a Hans Folnesics držao je da je u pitanju lokalna škola. Novija ga literatura uspoređuje s različitim primjerima raspela iz Venecijanskog kruga.³⁸ Postavlja se pitanje zašto je naručeno raspelo koje je za-

³⁷ *Vidit autem, quod effigies haec delata fuit Venetiis de anno 1509, Francesco Marcello Episcopo, ut Marco Donato Praetore, empti pto L. 93 sub operario Nicolao Cippico; pro naulo expensae fuere L. 4, et pro trabe ad efformandam Crucem L. 12:8.; u: C. Fisković, op. cit () 1940., 47.*

³⁸ A. Quinzi, „Beneški renesančni rezbar na vzhodni jadranski obali: Križani v Poreču, Torcellu in Trogiru“, *Acta historiae artis Slovenica*, 5 (2000.), 13-22; J. Belamarić, „Leonardo Tedesco (?), Crocifisso“, *Tesori della Croazia restaurati da Venetian Heritage*, Venezia 2001., 73-74; isti, „Barokizacija kapele Sv. Ivana Trogirskog“, u: *Umjetnički dodiri dviju jadranskih obala u*

Trogirska katedrala, korske klupe izravnete 1731. zajedno s rušenjem septuma i oltara sv. Ivana Evanđeliste

mijenilo postojeće monumentalno. Posrijedi je, naravno, bila neka nova zamisao o modernizaciji interijera crkve.

Iste godine jedan od kipova za trogirsku katedralu naručen je kod kipara Ivana Duknovića, što ne mora biti koincidencija. Većina radova na temu Duknovićeva rada u Trogiru po povratku iz Ugarske, s iznimkom rada Anne Marcham Schulz, zaključuje kako je kip sv. Tome apostola za kapelu sv. Ivana Trogirskog naručen 1508. godine. Jedini je argument za to pretpostavka na tragu promišljanja Adolfa Venturija, kako je Duknovićev kip sv. Tome među njegovim zadnjim djelima jer kipar pod kraj života više nije imao stvaralačku snagu zrelog umjetnika. Međutim, otkriće njegovih kipova u Vili Brenzoni, Punta San Viglio na Lago di Garda, koje je izradio između 1498. i 1500., svjedoči potpuno suprotno, o vrsnom i iznimno snažnom i zreлом Duknovićevu radu njegovih poznih godina.³⁹ Glava i izraz lica na reljefu sv. Teodora iz vrta vile Brenzoni mogu se usporediti u snazi izražajnosti i vještinom izrade s izrazom lica kipa sv. Ivana Evanđelista u Trogiru. Koprče kose, oči, nos, usta odaju zrela umjetnika u naponu stvaranja. Uspoređujući kip Evanđelista sa spomenutim reljefima, možemo odbaciti pretpostavku kako je taj

17. i 18. stoljeću, Split, 2007., 278; I. Matejčić, „Povodom restauracije renesansnog raspela iz Eufrazijane“, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 34, Zagreb 2010., 65, 71.

³⁹ F. Caglioti, „Ivan Duknović u Veneciji: oltar za Bratovštinu sv. Marka (Scuola Grande di San Marco)“, *Ivan Duknović i krugovi njegove djelatnosti*, Split 2018., 227.

Septum Sikstinske kapele, 15. st. Prijedlog Ernsta Steinmanna da se dio pregrade pripiše Duknoviću je odbačen.

Duknovićev kip morao biti njegova ranija faza, iz sedamdesetih ili osamdesetih godina 15. st., naprotiv, mogao je biti i kip naručen za Trogirsku katedralu 1508. godine.

Kako se iz ranije navedenoga vidi da se iste godine biskup Marcello posvetio sasvim drugom, ali ne manje ambicioznom projektu, preuređenju septuma kora prvostolnice za koji nabavlja raspelo u punoj plastici, mogao je i spomenuti kip biti dio istog projekta.

Za središte crkve, nad ulazom u prezbiterij nabavljeno je raspelo i postavljeno na mjesto ranijeg slikanog iz 1440. Novo je raspelo postavljeno na oltarsku pregradu, na isti način kao što je nad mramornom ogradom kora 15. st. bazilike franjevačkog samostana u Veneciji, Santa Maria Gloriosa dei Frari, postavljeno slično raspelo s kipovima sv. Ivana i sv. Marije, te nizom figura svetaca raspoređenih na njenom vrhu. Glasovitu samostansku crkvu Venecije Trogirani su dobro poznavali, a biskup Franjo Marcello, mletački fratar, izravno je bio povezan sa samostanom još od ranije. Ako je Duknovićev kip sv. Ivan Evangelista naručen 1508., onda je on vjerojatno trebao biti postavljen pod raspelom na septumu. U tom slučaju, trebalo bi očekivati da je naručen i kip sv. Marije koji bi bio postavljen na suprotnoj strani raspetog Krista. Tome u prilog idu neke navedene činjenice. Jedna je od njih kasna datacija kipa – da je kojim slučajem 1482. bio isporučen Duknovićev kip sv. Ivana Evangelista za kapelu, ne bi se ponovno naručivao kip istog sveca kod Nikole Firentinca. Skriveni portret naručen kod kipara mogao je biti prikriiven lik nekog od Trogirana. Primjerice, Petar Antun Cipiko, koji naručuje 1508. kip kod Duknovića, unuk je Koriolanov i jednako tako mogao je naru-

čiti od Duknovića kip s portretnim crtama svoga pretka.⁴⁰ Isto tako, vrijedno je spomenuti da je sv. Ivan Evanđelist bio zaštitnik obitelji Cipiko, koja mu je podigla oltar u crkvi sv. Križa na Čiovu.⁴¹

Ivan Duknović, kako svjedoče brojni spisi vezani uz parnice i druge poslove u Trogiru, boravi u domovini od 1490. pa sve do 1508., s manjim periodima izbjivanja iz grada, vezanima uz poslove koje je pogađao u Dubrovniku, Veneciji i Anconi.⁴² Za to vrijeme, među ostalim, dogovara radove u katedrali i nastavlja izradu kipova za kapelu, o čemu svjedoči kip sv. Tome apostola.

Nije isključeno da je kao arhitekt radio na preuređenju niše s Kristovim kipom u kapeli. U ugovoru je posve drugačije opisan taj *cassamento*, a izvedeni

nalikuje na Duknovićeva rješenja u Anconi, i na onaj koji je trebao izraditi u Veneciji, na oltaru bratovštine sv. Marka. Neizvedeni je *cassamento* oltara u Veneciji opisan u ugovoru *...con la istoria de marmo cum caxamenti in prospectiva, con le sue figure de marmo, come per uno modeleto de zera...* (Caglioti, str. 236)

Posljednjih godina života Duknović je bio u problemima. Dokumenti bilježe njegovu prisutnost u rodnome gradu u vezi sa sudskom parnicom koju je godine 1497. vodio s kamenarom Nikolom Suđevićem zbog neisplaćena računa.⁴³ Godine 1498. Duknović je započeo gradnju oltara za bratimsku dvoranu u Scuola Grande di S. Marco u Veneciji, koji nije dovršio te je morao platiti odštetu bratovštini.⁴⁴ Vraća se u Trogir 1500. i nastavlja raditi. Tada nastaje kip sv. Ivana Evanđelista, vjerojatno godinu dana prije njegova posljednjeg poznatog djela u ankonitanskoj

Septum franjevačke crkve u Hvaru iz 16. st., rad Martina Benetovića

⁴⁰ Belamarić je lucidno pretpostavio skriveno portretiranje predaka kod narudžbi svetaca i to dokazao na Bokanićevom kipu sv. Jerolima, koji je naručio jedan od Koriolanovih potomaka u spomen na svog oca Jerolima, J. Belamarić, op. cit (18).

⁴¹ R. Tomić, *Trogirska slikarska baština*, Zagreb-Split 1997., 175.

⁴² S. Antoljak, „Novi podaci o trogirskim kiparima Ivanu Duknoviću i Jakovu”, *Peristil* 1, Zagreb 1954., 168.

⁴³ Isti, op. cit (43), 167.

⁴⁴ L. Čoralić, „Jedan nedovršeni rad Ivana Duknovića u Veneciji – ugovor bratovštine Sv. Marka 1498. godine”, u zborniku radova međunarodnog skupa u povodu 550. obljetnice rođenja Ivana Duknovića: *Ivan Duknović i njegovo doba*, Trogir 1996., 64.

Nikola Firentinac, anđeo bakljonoša iz katedrale u Trogiru. Izglednije je da je bio dio septuma 15. st., nego neizvedenog oltara kapele bl. Ivana Trogirskog

katedrali sv. Cirijaka, gdje godine 1509. radi grobnicu blaženog G. Gianellija.⁴⁵

Godine 1524., kada na mjesto trogirskog biskupa dolazi Toma Niger, drveno raspelo iz 1508. uklonjeno je s grede i preneseno na ciborij glavnog oltara, a u središte crkve vraćeno je veliko oslikano gotičko raspelo. Na južnoj strani oltarske pregrade spominje se oltar sv. Ivana Evangelista i sv. Helene, posvećen 1581. godine.⁴⁶ Oltar se nalazio ispred pregrade, nasuprot Gospinom oltaru pod propovjedaonicom i na njega je vrlo vjerojatno postavljen kip sv. Ivana nakon uklanjanja Kalvarije sa septuma kora.⁴⁷ Kip je premješten u kapelu prije Valijerove vizitacije koja na tom mjestu spominje oltar, neposvećen, bez kipa. Tek je trogirski biskup Didak Manola u vizitaciji iz 1756. naveo da je 1731. godine prilikom demontiranja septuma kora bio uklonjen i oltar *S. Helene, seu S. Joannis Evangelistae*.

Nikola Firentinac za kapelu je izradio šest apostola, Duknović još jednoga, a umjesto pet, koliko ih je nedostajalo, Trogirani su 1559. godine u Veneciji za kapelu nabavili četiri kipa apostola. Jednu su skulpturu u međuvremenu donijeli u kapelu, i to Duknovićev kip sv. Ivana, vjerojatno s oltara pred ogradom kora. Alessandro Vittoria, tada još mladi kipar, izradio je kipove sv. Šimuna, sv. Mateja, sv. Andrije, sv. Jakova Mlađega i time su kipovi apostola u kapeli bili kompletirani.⁴⁸

⁴⁵ G. Saracini, *Nottitie storiche della città d'Ancona già termine dell'antico regno d'Italia*, Rim 1675., 300.

⁴⁶ Valier u vizitaciji iz 1579. opisuje ga: *Altare nouum non consecratum. Habet altare portatile amouendum, palam honorificam, duo candelabra ex auricalcho, tres mappas et pallium ex tela nigra pictum. I bi celebratur quotidie...*

⁴⁷ R. Bužančić, „Gospin oltar Nikole Firentinca u trogirskoj katedrali“, *Klesarstvo i graditeljstvo*, 3-4, Pučišća 2010.

⁴⁸ V. Kovačić, „Kipovi Alessandra Vittorije za trogirsku katedralu“, *PPUD* 40, Split 2005., 215-235.

Kapela sv. Ivana Trogirskog na iznimno raskošan način bila je ukrašena reljefima i skulpturama. Među njenim brojnim skulpturama, koje uglavnom pripadaju Nikoli Ivanovom Firentincu i njegovu suradniku Alešiju, neke su djelo nastavljača projekta. Više od stoljeća poznato je da je autor dvaju kipova u kapeli sv. Ivana Trogirskog kipar i arhitekt Ivan Duknović. To su kip sv. Ivana Evanđelista i kip sv. Tome apostola. Ipak, brojna pitanja vezana uz njih ostala su dvojbena poput onoga koji je od tih kipova spomenut u nepoznatom izvoru što ga crpi Manola: „*De anno 1508 effeta fuit una statua a magistro Joane lapicida pro L. 155, sub operario Paulo Antonio Cippico*“. Pitanje je na koji se to kip odnosi, na prvi kip koji prema ranijim autorima pokazuje mladenačku snagu antike, ili na drugi koji pokazuje zamor kipara koji ga je izradio pred kraj života. O dataciji obaju kipova postoje potpuno različita mišljenja.

Ništa manje nisu ni podjele oko izvornog položaja Duknovićeva kipa sv. Ivana Evanđelista koji se danas nalazi u kapeli bl. Ivana Trogirskog. Kip je manji od ostalih, precizno obrađen sa svih strana, kao što se to radi na skulpturama koje slobodno stoje u prostoru, a kipar se potpisao s njegove stražnje strane koja je danas nedostupna pogledu jer se nalazi u niši kapele. Dio znanstvenika misli da je ipak bio izrađen za kapelu, a dio za neko drugo mjesto.

Treće je pitanje ikonološko, jer u kapeli postoji još jedan kip sv. Ivana Evanđelista koji je izradio Nikola Ivanov Firentinac, a dva kipa istog apostola u kapeli nisu logično rješenje. Ni o tome ne postoji zajednički stav.

Kada se pisalo o ranorenesansnoj skulpturi katedrale, uglavnom se referiralo samo na kapelu bl. Ivana Trogirskog, krstionicu, sakristiju i nekoliko manjih zahvata vezanih uz crkvu. Potpuno je zaboravljen veliki zahvat u središtu glavnog broda, koji je započet izradom kora i velikim oslikanim raspelom, jer je pripadao uglavnom drvorezbarstvu i slikarstvu. Izmaklo je pozornosti da je korske klupe – koje je 1439. izrezbario majstor Budislavić i nad kojima je 1440. postavljeno veliko slikano raspelo – prema ostatku crkve zatvarao kameni *septum*, oltarska pregrada iz sredine 15. st. Sve što o njemu znamo iz dokumenata jest to da je postojao i da je demontiran 1731. godine kako bi se prezbiterij i glavni oltar, u skladu s baroknom liturgijom otvorio pogledu vjernika. Na njemu su mogle stajati i neke od ranorenesansnih figura kojima se pouzdano ne može odrediti mjesto za koje su bile izrađene. To su dva mala anđela koji, pogledom uprtim u Spasitelja, držeći zdjele nad ramenima, u njih skupljaju kapi Kristove krvi koja kapa iz njegovih zapešća prikovanih za križ. Izradio ih je Nikola Ivanov Firentinac, po mišljenju mnogih, kao kipove uz Kristov kip u središtu kapele, ali oni ne odgovaraju opisu anđela iz ugovora o gradnji kapele, koji su trebali okruživati Kristov kip, na koji se uglavnom svi pozivaju. Ikonološka tema *septuma* bila je Kalvarija s velikim raspelom nad njim, a ako su anđeli nosači vaza bili na njemu, onda je teološki pregrada bila okrenuta štovanju Krvi Kristove, upotpunjavajući teologiju kapele kojom se pored kulta gradskog zaštitnika štovalo i Tijelo Kristovo. Nakon smrti glavnih protagonista: biskupa Turlona, Koriolana Cipika i Nikole Fitentince, pregrada je preuređena, kako to pokazuje nabava drvenog raspela iz Venecije koje je 1508. godine zamijenilo veliko oslikano raspelo. Ta se godina poklapa i

s godinom narudžbe jednog od kipova Ivana Duknovića. Nije isključeno da je to bio upravo sv. Ivan Evanđelist i to za novu kompoziciju Kalvarije nad *septumom* pezbiterija s korom. Argument koji je često iznošen kako je taj kip rad zrelog razoblja stvaranja Ivana Duknovića 70-ih i 80-ih godina 15. st., negira nedavno prepoznat opus kipara namijenjen bratovštini sv. Marka u Veneciji, nastao oko 1500., koji svojom izražajnošću ne zaostaje za snagom likovnog izričaja kipa sv. Ivana Evanđelista, iako ga je kipar izradio potkraj života.

* * *

Duknovićev zahvat na *septumu* svetišta katedrale vjerojatno je zadesila sudbina njegova oltara sv. Marka u Veneciji, gdje je zbog kašnjenja bratovština otkazala narudžbu i djelo je ostalo nedovršeno. Jedini njegovi poznati kipovi iz tog doba u Trogiru kipovi su dvojice evanđelista u kapeli, putto grbonoša s portala Cipikove palače i kip iz franjevačkog vrta na Dridu prepoznat kao lik sv. Marije Magdalene. Postoji dvojba je li kip sv. Ivana Evanđelista bio namijenjen vrhu pregrade, poput kipa na ogradi kora crkve Santa Maria Gloriosa dei Frari, ili se od početka trebao nalaziti pred ogradom kora, na oltaru sv. Ivana Evanđelista spomenutom u vizitaciji biskupa Manole. U tom slučaju nije isključeno da je u radikalnoj obnovi bio planiran i novi kip oltara na suprotnoj strani pod pulpitom.

Gdje god da je stajao Duknovićev kip sv. Ivana Evanđelista, bilo na *septumu*, ili na istoimenom oltaru uz južni pilon katedrale pred oltarskom ogradom, ondje je mogao stajati najkasnije do 1559. kada su nabavljena četiri nova kipa Alessandra Vittorije za dovršetak kapele. Kod Vittorije su naručena četiri kipa jer je već ranije Nikola Ivanov Firentinac napravio šest apostola, Duknović sv. Tomu Evanđelista, a Duknovićev sv. Ivan Evanđelist do tada je već bio preseljen u kapelu, što je ukupno osam apostola, tako da su u Veneciji naručena zadnja četiri koji nedostaju.

Valijerova vizitacija 1579. spominje novi neposvećeni oltar bez kipa, s prijenosnim pomičnim oltarom, palom i svijećnjacima. Oltar je u Manolinoj vizitaciji 18. st. nazvan bivšim oltarom sv. Ivana i sv. Helene koja je vjerojatno postala novim titularom nakon prijenosa kipa u kapelu. Obnova *septuma* i njegovo opremanje novim skulpturama počelo je početkom 16. st. Njegovo uklanjanje započeto je prijenosom drvenog raspela na ciborij glavnog oltara 1524., a završeno izravnavanjem dvaju redova korskih sjedišta i uklanjanjem *septuma* 1731. u modernizaciji svetišta koje je proveo trogirski biskup fra Giuseppe Caccia.

Kapela bl. Ivana Trogirskog, u kojoj se njegovao kult Tijela Kristova, nije bila jedini ranorenesansni kiparski opus u trogirskoj katedrali. Svetište s glavnim oltarom i kanoničkim korom imalo je *septum* iz istog doba, koji je u teološkom smislu bio mjesto štovanja Krvi Kristove. I mada o njemu gotovo nije ostalo niti spomena, radilo se o djelu vrsnih umjetnika koji su glavnom brodu prvostolnice dali raskošan i pažljivo projektiran izgled, a njihova su ostvarenja obilježila trogirsku obnovu grada u drugoj polovini quattrocenta.

DUKNOVIĆ'S ST JOHN THE EVANGELIST AND THE FORGOTTEN 15TH CENTURY SEPTUM OF THE CHOIR OF TROGIR CATHEDRAL

Summary

The Chapel of St John of Trogir is a brilliant work of the Early Renaissance art of the city of Trogir that was created by the most celebrated sculptors of the period, Niccolo di Giovanni Fiorentino, Andrija Aleši and Ivan Duknović. It was lavishly embellished with reliefs and sculptures.

Among the many sculptures, which on the whole were by Fiorentino and his associate, Aleši, some are the work of the artist that continued the project. It has been known for more than a century that the author of two statues in the Chapel of St John of Trogir was sculptor and architect Ivan Duknović. These are the sculptures of St John the Evangelist and St Thomas the Apostle. Although there are many unanswered questions about them, such as which one of them is being mentioned in an unknown source on which Manola drew: *De anno 1508 effeta fuit una statua a magistro Joane lapicida pro L. 155, sub operario Paulo Antonio Cippico*. It is unclear to which statue this referred, the first statue that according to early writers shows the youthful strength of antiquity, or the second, which shows the weariness of an artist who created it just before the end of his life. There are completely different opinions about the dating of both of the statues.

There are no fewer different stances about the original position of Duknović's statue of St John the Evangelist, today in the Chapel of the Blessed John of Trogir. The statue is smaller than the others, worked precisely all round, as is the case with freestanding statues. The sculptor signed his name on the back of the statue, which is not to be seen by the visitor of today since it is placed in a niche of the chapel. Some scholars think that it was nevertheless made for the chapel, some for some other place.

The third issue concerns iconology, for there is another statue of St John the Evangelist in the chapel, done by Niccolo Fiorentino, and yet it is not a logical approach to have two statues of the selfsame saint. But there is no unanimity about this either.

When the early Renaissance sculpture of the cathedral was written of, on the whole it referred to just the Chapel of the Blessed John of Trogir, the baptistery, the sacristy and several minor operations related to the church. But one major undertaking in the middle of the central nave was completely forgotten. It was started with the making of the choir and the great painted crucifix, for it appertains on the whole to wood carving and painting. It has escaped attention that the choir stalls that were carved in 1439 by Master Budislavić, over which in 1440 a great painted crucifix was placed, was shut off to the rest of the church by a stone septum, a choir screen of the mid-15th century. All we know of it from documents is that it was taken down in 1731 so that the presbytery and the main altar should, in line with the liturgy of the Baroque, be open to the view of the congregants. It is possible that some of the early Renaissance figures, the place of which cannot to-

day be assigned with any degree of reliability, might have stood upon it. These are two small angels, who, eyes fixed upon the Saviour, hold on their shoulders bowls in which they are collecting the drops of blood that drip from Christ's hands nailed to the cross. They were carved by Niccolo Fiorentino, in many people's opinion, to accompany the statue of Christ in the centre of the chapel. And yet they do not correspond to the description of the angels from the contract about the building of the chapel that almost everyone invokes that were supposed to have encircled the statue of Christ. The iconological theme of the septum was Calvary with a great crucifix above it, and if the angel bowl-bearers were upon it, then in terms of theology, the dividing wall addressed the veneration of the Blood of Christ, complementing the theology of the chapel in which, alongside the cult of the city's patron, St John of Trogir, the Body of Christ was also the focus of veneration. After the deaths of the main figures involved – Bishop Turlon, Coriolanus Cipico and Niccolo Fiorentino, the wall was remodelled, as shown by the procurement of a wooden crucifix from Venice that in 1508 replaced the large painted crucifix. This year fits in with the year of the commissioning of one of the statues of Ivan Duknović. It cannot be ruled out that this was actually of St John the Evangelist, intended for the new composition of the Calvary over the septum of the presbytery and choir. It is often argued that the sculpture is the work of the mature period of Ivan Duknović's work, the 1470s or 1480s, but this has been challenged by the recently identified work of the sculpture meant for the Confraternity (Scuola) of St Mark in Venice, created in about 1500, the expressiveness of which wants nothing in comparison with the power of the visual expression of the statue of St John the Evangelist, even though it was made at the end of the sculptor's life.

Duknović's intervention on the septum of the cathedral was probably overtaken by the same fate as his Altar of St Mark in Venice where, because he was late, the confraternity cancelled the commission and the work was left unfinished. His only known statues of this time in Trogir are the statues of two evangelists in the chapel, the putto shield-bearer on the portal of the Cipico Palace and the statue from the Franciscan garden at Drid, recognised as the figure of St Mary Magdalene. There is some doubt whether the statue of St John the Evangelist was meant for the top of the screen, like that on the screen of the choir of the Church of Santa Maria Gloriosa dei Frari, or was from the beginning meant to be in front of the choir screen, on the altar of St John the Evangelist mentioned in the visitation of Bishop Manola. In this case it cannot be ruled out that in the radical renovation a new statue for the altar on the opposite side under the pulpit was planned.

Wherever the Duknović statue of St John the Evangelist stood, either on the septum or on the altar of the same name alongside the southern pylon of the cathedral before the altar screen, it might have stood there until 1559 at the latest, for it was then that four new statues were commissioned from Alessandro Vittoria for the finishing touches of the chapel. Four statues were commissioned from Vittoria because earlier on Niccolo da Giovanni Fiorentino had made six apostles, and Duknović two (St Thomas and St John the Evangelist) while his St John the

Evangelist had then moved to the chapel; this comes all told to eight apostles, and so the four missing figures were ordered in Venice.

The Valier visitation of 1579 mentions a new as yet not consecrated altar without any statues, with a portable altar, altarpiece and candlesticks. In the Manola visitation of the 18th century, this was known as the former altar of St John and St Helen, who was probably the new dedicatee after the transfer of the statues into the chapel. The renovation of the septum and its furnishing with new sculptures started in the early 16th century. The removal operations started with the transfer of the wooden crucifix to the ciborium of the high altar in 1524, and finished with the levelling of two rows of choir stalls and the removal of the septum in 1731, in the modernisation of the chancel that was carried out by Bishop of Trogir Fra Giuseppe Caccia.

The Chapel of the Blessed John of Trogir, in which the cult of Corpus Christi was central, was not the only early Renaissance sculptural work in Trogir Cathedral. The chancel with the high altar and the canons' choir had a septum of the same period, which in a theological sense was the site of the veneration of the Blood of Christ. And although hardly a mention of it has remained, in fact, it was a work of excellent artists, who imparted to the nave of the cathedral a luxurious and carefully planned appearance. The creation of them marked the Trogir renovation of the city in the second half of the Quattrocento.

Key words: Ivan Duknović; Trogir Cathedral; septum of the choir; veneration of the Blood of Christ